

Μάγος-Γιατρός

«Υπάρχουν εμφανείς κίνδυνοι στο να αποτολμήσουμε γενικεύσεις όσον αφορά στις πεπειθήμενες μυριάδων κοινωνιών – από τους Νούερ [αφρικανικές φυλές] έως τους Ναβάχο», γράφει ο ιστορικός Ρόι Πόρτερ. «Εντούτοις ... σε αντίθεση με τη σύγχρονη Δυτική ιατρική, η παραδοσιακή θεραπευτική έχει την τάση να βλέπει τις περισσότερες ασθένειες ... ουσιαστικά ως προσωπική υπόθεση». Στα παλαιά φυλετικά περιβάλλοντα, η ασθένεια θεωρείτο συχνά ότι προκαλούνταν από έναν υπερφυσικό παράγοντα.

Από την αρχαιότητα, «οι άντρες μάγοι-γιατροί» [“medicine men”] [που μερικές φορές αναφέρονται επίσης αόριστα ως μάγοι-γιατροί (witch doctors), σαμάνοι ή σανγκομάς (sangomas)] αντιμετώπιζαν τις ανάγκες που αφορούσαν στην υγεία του λαού τους πραγματοποιώντας τελετές και μικρές εγχειρήσεις και παρέχοντάς τους φυλαχτά και φάρμακα με φυτική βάση.

Οι πρακτικές των σαμάνων, που περιελάμβαναν θεραπευτές που φαίνεται ότι έρχονταν σε επαφή με τον κόσμο των πνευμάτων, είχαν πιθανόν τις ρίζες τους στην Παλαιολιθική Εποχή. Για παράδειγμα, στοιχεία για τον σαμανισμό της Μεσολιθικής Εποχής βρέθηκαν στο Ισραήλ με τη μορφή μιας γριάς γυναίκας από έναν τάφο που χρονολογείται γύρω στο 10.000 π.Χ. Το ότι αυτή η γυναίκα ήταν σημαντικό πρόσωπο, καθώς και η πιθανή στενή σχέση της με τη φύση και τα ζώα, υποδηλώνεται από την ειδική διαρρύθμιση που είχαν οι πέτρες γύρω από το σώμα της, μαζί με 50 ολόκληρα κελύφη χελώνας, μια ανθρώπινη πατούσα, καθώς και λείψανα πτηνών, αγριόχοιρων, λεοπαρδάλεων, αγελάδων και αετών. Σήμερα, η μεγάλη πλειοψηφία των παραδοσιακών κοινωνιών των Νγκούνι της νότιας Αφρικής έχουν τους σανγκομάς που χρησιμοποιούν φυτικά φάρμακα, μαντεία και συμβουλευτική.

Σε μία και μόνο φυλή μπορεί να υπάρχουν διάφοροι τύποι σαμάνων. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τον ψυχολόγο Στάνλεϊ Κρίπνερ, που γράφει για τους Ινδιάνους Κούνα του Παναμά, ο «σαμάνος *αμπίσουα* (*abisua*) θεραπεύει με το τραγούδι, ο *ιναντουλέντι* (*inaduledi*) ειδικεύεται στη θεραπεία με βότανα και ο *νέλε* (*nele*) εστιάζει στη διάγνωση».

Ο επιστημονικός συντάκτης Ρόμπερτ Αντλερ γράφει, «Σε πολλές ομάδες στον κόσμο, οι σαμάνοι ή οι μάγοι θεωρείται ότι κατέχουν τη διττή ικανότητα να βλάπτουν ή να θεραπεύουν, να σκοτώνουν ή να γιάτρευουν. Όπου υπάρχουν, οι σαμάνοι συχνά κατέχουν λεπτομερείς γνώσεις πάνω στα τοπικά ψυχεδελικά φυτά. Χρησιμοποιούν [τα φυτά] σε θεραπευτικές τελετές και για να επικοινωνήσουν με τις υπερφυσικές δυνάμεις ... Στις ισχυρές μορφές των σαμάνων και των μάγων είναι που βρίσκουμε τους προκατόχους των δικών μας ασπροντυμένων γιατρών ... τους οποίους, όπως οι πρόγονοί μας, ενδύουμε με μεγάλο κύρος».

ΒΛΕΠΕ ΕΠΙΣΗΣ Τρυπανισμός (6500 π.Χ.), *Περί όλης ιατρικής* του Διοσκουρίδη (70) και Επίδραση εικονικού φαρμάκου (1955).

Δύο μάγοι-γιατροί από τη Λάσα της Νιγηρίας (κατ' ευγενή παραχώρηση των Κέντρων Ελέγχου και Πρόληψης Ασθενειών των Η.Π.Α.).

Τρυπανισμός

Αλμπουκασίς (936–1013)

Ο νευροεπιστήμονας και ιστορικός της ιατρικής Στάνλεϊ Φίνγκερ γράφει, «Ο ισχυρισμός ότι ίσως να είχαν αναγνωριστεί οι ανώτερες λειτουργίες του εγκεφάλου πριν την έλευση των μεγάλων πολιτισμών βασίζεται στο γεγονός ότι βρέθηκαν κρανία με τρύπες που είχαν σκοπίμως διανοιχθεί σε πολλές τοποθεσίες της Νεολιθικής Εποχής». Πράγματι, η ενέργεια της διάνοιξης μιας τρύπας στο ανθρώπινο κρανίο κόβοντας, τρυπώντας ή/και σκαλίζοντας, που ονομάζεται τρυπανισμός, ήταν κάποτε πολύ συνηθισμένη. Κατά την προϊστορική εποχή, το κόκκαλο που αφαιρούνταν μπορεί να το φορούσαν ως φυλαχτό για να διώχνει τα κακά πνεύματα. Τα κίνητρα της όλης διαδικασίας δεν είναι ξεκάθαρα – ίσως οι αρχαίοι λαοί επεδίωκαν την ανακούφιση από τους ισχυρούς πονοκεφάλους και την **επιληψία** ή την αποβολή των κακών πνευμάτων από το κεφάλι. Εξίσου ασαφές είναι και το αν τα άτομα υπόκειντο σε αναισθησία, για παράδειγμα, με φύλλα κοκαΐνης και αλκοόλ. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι σε μια ταφική τοποθεσία στη Γαλλία, που χρονολογείται στο 6500 π.Χ., περίπου το ένα- τρίτο των 120 προϊστορικών κρανίων είχαν οπές από τρυπανισμό. Πολλά παραδείγματα τρυπανισμένων κρανίων δείχνουν επούλωση των παρακείμενων οστών, γεγονός που φανερώνει ότι τα άτομα συχνά επιβίωναν από αυτή τη μακάβρια διαδικασία. Κατά τον Μεσαίωνα και μετά, τα άτομα υφίσταντο τρυπανισμό προκειμένου να ανακουφιστούν από τις κρίσεις επιληψίας και να διευκολυνθεί η επούλωση των πληγών του κεφαλιού, όπως των κρανιακών καταγμάτων.

Ο τρυπανισμός πραγματοποιείτο σε όλο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένης της Αφρικής, της προκολομβιανής Μεσοαμερικής και σε πολλά μέρη της Ευρώπης. Μόνο στο Περού έχουν ανακαλυφθεί 10.000 τρυπανισμένα κρανία. Οι τρύπες στα ευρωπαϊκά κρανία ποικίλλουν σε μέγεθος από λίγα εκατοστά σε διάμετρο έως περίπου το μισό κρανίο.

Ο Αλμπουκασίς, ένας από τους μεγαλύτερους χειρουργούς του μεσαιωνικού Ισλάμ, χρησιμοποιούσε τρυπάνι σε αυτή τη διαδικασία. Όπως γράφει, «Κόβεις το οστό με την πεποίθηση ότι τίποτα εσωτερικά δεν μπορεί να συμβεί στη μεμβράνη ακόμη κι αν αυτός που χειρουργεί είναι ο πλέον αδαής και δειλός των ανθρώπων· ναι, ακόμα κι αν νυστάζει». Εντούτοις, αν η σκληρά μήνιγγα (η εξωτερική μεμβράνη του εγκεφάλου) μαύριζε, «τότε ξέρεις ότι είναι καταδικασμένος».

Πολλά ιδιόρρυθμα άτομα τα τελευταία χρόνια έχουν κάνει τρυπανισμό στον εαυτό τους, πιστεύοντας ότι η διαδικασία διευκολύνει τη φώτιση.

ΒΛΕΠΕ ΕΠΙΣΗΣ Μάγος-Γιατρός (10.000 π.Χ.), Η θεραπεία της επιληψίας (1857) και Σύγχρονη χειρουργική εγκεφάλου (1879).

Τρυπανισμένο κρανίο (περίπου 3500 π.Χ.) ενός κοριτσιού που επέζησε της εγχείρησης, όπως μαρτυρά η ελαφρά ανάπτυξη οστού γύρω από την τρύπα (Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Λαζάνης).

Ανάλυση ούρων

Ο κωμικός Ρόντι Ντέντζερφιλντ είπε κάποτε, «Πίνω πάρα πολύ. Την τελευταία φορά που έδωσα δείγμα ούρων είχε μέσα μια ελιά». Πράγματι, η ιστορία της ανάλυσης ούρων ή της μελέτης των ούρων για ιατρική διάγνωση είναι αξιοσημείωτη όσο και αλλόκοτη.

Γύρω στο 4000 π.Χ., Σουμέριοι ιατροί κατέγραψαν σε πλάκες από άργιλο αναλύσεις ούρων. Σανσκριτικά ιατρικά κείμενα, περίπου από το 100 π.Χ., περιγράφουν τουλάχιστον 20 διαφορετικούς τύπους ούρων. Στην αρχαία Ινδία, οι ιατροί γνώριζαν ότι τα άτομα που εμφάνιζαν αυτό που σήμερα ονομάζουμε διαβήτη παρήγαγαν ούρα που είχαν γλυκίζουσα γεύση και τα οποία προσέλκυαν μυρμήγκια.

Πριν τη σύγχρονη ιατρική, ο οπτικός έλεγχος των ούρων αναφερόταν ως ουροσκοπία ή ουροσκόπηση. Οι ιατροί του Μεσαίωνα ανήγαγαν την ουροσκοπία σε μια σχεδόν μαγική τέχνη, με κάποιους από αυτούς να φορούν μακρύ ένδυμα, να κρατούν ψηλά και να στριφογυρίζουν την αμίσ (ένα γυάλινο δοχείο που είχε περίπου το σχήμα της ουροδόχου κύστης) μπροστά στα μάτια του ασθενούς προτού κάνουν την πρόγνωσή τους. Μερικοί ιατροί έκαναν διάγνωση χωρίς να δουν ποτέ τον ασθενή. Κατά την Αναγέννηση, η ουροσκοπία χρησιμοποιούνταν ακόμα και για να λένε τη μοίρα και να προβλέπουν το μέλλον.

Σήμερα, γνωρίζουμε ότι η ανίχνευση λευκών αιμοσφαιρίων σε ένα δείγμα ούρων μπορεί να είναι ένδειξη λοίμωξης του ουροποιητικού, αν ο αριθμός τους είναι μεγάλος. Η αιματοουρία, δηλαδή η παρουσία ερυθρών αιμοσφαιρίων στα ούρα, μπορεί να σημαίνει την ύπαρξη πέτρας στα νεφρά, τραύματος στα νεφρά ή όγκου στο ουροποιητικό (το οποίο περιλαμβάνει τα νεφρά, τους ουρητήρες, την ουροδόχο κύστη, τον προστάτη και την ουρήθρα). Ο σακχαρώδης διαβήτης είναι η κύρια αιτία εμφάνισης γλυκόζης (σακχάρου) στα ούρα. Άλλες εξετάσεις ούρων μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη διάγνωση ασθενειών του ήπατος ή του θυρεοειδούς.

Ο φυσιολόγος Τζ. Α. Αρμστρονγκ γράφει, «Από ένα ρευστό παράθυρο μέσα από το οποίο οι ιατροί ένιωσαν ότι μπορούν να εξετάσουν τις εσωτερικές λειτουργίες του σώματος, τα ούρα οδήγησαν στις απαρχές της εργαστηριακής ιατρικής. Καθώς ο ρόλος των ιατρών γινόταν ολοένα και πιο σημαντικός, η σημασία της διάγνωσης μέσα από τη μελέτη των ούρων έγινε ακόμα πιο μεγάλη [και έως τον 17ο αιώνα] οι χρήσεις της ουροσκοπίας είχαν εκτοξευθεί πέρα από τα όρια της λογικής».

ΒΛΕΠΕ ΕΠΙΣΗΣ Εγγενή σφάλματα του μεταβολισμού (1902) και «Το κουνέλι πέθανε» (1928).